

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ



**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА СУЧАСНОМУ
ЕПАПІ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРИСВЯЧЕНОЇ 95-РІЧЧЮ ONEU**

**СЕКЦІЯ
«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИНОЇ
МЕТОДОЛОГІЇ І ПРАКТИКИ»**



ОДЕСА 2016

УДК 311.213.3:330.34
ББК 65.051

Сучасні проблеми статистичної методології і практики. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку національної економіки на сучасному етапі», Одеса 18-19 травня 2016 р. Одеса, ОНЕУ. – 2016. – 49 с.

Автори:

Підгорний А.З. – к.е.н., професор, завідувач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Вітковська К.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Готліб І.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Милашко О.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю.О. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Піскун А.В. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Погорелова Т.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Семенова К.Д. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Тарасова К.І. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету.

У тезах доповідей наводяться результати дослідження науковців кафедри статистики щодо застосування сучасних статистичних методів для оцінки соціально-економічних процесів в Україні і окремих регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів і студентів, які займаються аналізом процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці країни.

ЗМІСТ

Підгорний А.З. Перспективи демографічного розвитку України.....	4
Вітковська К.В. Вибірковий метод в аналізі диференціації доходів населення.....	10
Милашко О.Г. Сектор державного управління в системі національних рахунків	13
Ольвінська Ю.О. Методологічні аспекти вивчення рівня людського розвитку в Україні.....	16
Погорєлова Т.В. Місцеві бюджети України та статистичні методи їх оцінки	20
Піскун А.В. Статистичне оцінювання заощаджень сектору державного управління в Україні.....	26
Самотоєнкова О.В. Сучасний стан енергозабезпечення економіки України.....	31
Семенова К.Д. Використання регресійних моделей для оцінювання ризиків	36
Тарасова К.І. Оптимізація статистичного методу експрес-оцінки ризиків.....	39
Готліб І.Г. Статистичний аналіз сучасного стану безробіття в Україні....	43

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Бачення майбутнього є однією з невід'ємних пізнавальних функцій будь-якої науки, і демографія не є винятком. Тим більше, що демографічні прогнози є основою для всіх прогнозів економічного та соціального характеру.

Тому, поставлена проблема, не потребує обґрунтування її актуальності. Цілком очевидно, що скорочення чисельності населення України, яке триває вже 24 роки, створює реальну загрозу вимирання українського народу.

Поставлене нами завдання полягає в тому, щоб на основі розрахунку майбутньої чисельності та структури населення визначити основні причини та наслідків демографічної кризи в Україні.

Існує такий вислів: «Сучасне – в минулому, майбутнє – в сьогодні». За такою логікою необхідно на початку виявити фактори та причини, що призвели до сучасної демографічної ситуації в країні, а потім зазирнути в її майбутнє.

З 1992 року Україна вступила в період депопуляції, тобто скорочення чисельності населення в результаті перевищення рівня смертності над рівнем народжуваності, що наочно видно на рисунку 1.



Рис. 1. Динаміка коефіцієнтів природного руху населення України за 1950-2014 рр.

Перші симптоми майбутньої депопуляції з'явилися ще на початку 60-х років ХХ-го століття, коли почалося стійке зростання смертності, а з кінця 80-х років – падіння народжуваності. Значення коефіцієнта заміщення поколінь (нетто-коефіцієнт відтворення населення) з 1961 року опустилося нижче 1, що стало основною причиною падіння народжуваності в 90-ті роки. З цього часу населення України фактично перестало себе відтворювати. У результаті дії цих різноспрямованих чинників населення країни скоротилося в порівнянні з 1992 роком майже на 7 млн. осіб, про що свідчать дані таблиці 1.

Чисельність наявного населення України за 1989-2014 рр.*(на початок року, млн. осіб)*

	1989	1993	2001	2014
Млн. чел.	51,7	52,2	48,9	45,4
+, -		0,0	- 3,3	- 6,8
У % до 1992		100,0	93,7	87,0

Джерело: Населення України за 2014 рік. Демографічний щорічник. К., 2015

Тенденція скорочення чисельності населення зберігається і сьогодні, тому є всі підстави стверджувати, що вона залишиться такою і в майбутньому. Це підтверджується результатами проведених нами прогнозних розрахунків чисельності населення України до 2030 року, коли втрати населення країни сягнуть значення 11 мільйонів, що дорівнює чисельності населення таких країн як Португалія, Греція, Чехія, Бельгія.

Для розуміння одержаних результатів необхідно зробити декілька методологічних пояснень.

Перше – вибір методу прогнозування. Існує безліч методів розрахунку майбутньої чисельності населення – від найпростіших, заснованих на гіпотезі зміни населення в арифметичній або геометричній прогресії, до сучасних спеціальних комп'ютерних програм, що дозволяють прогнозувати динаміку чисельності населення за допомогою логістичної функції. Для наших розрахунків було обрано метод компонент, запропонований американськими статистиками в першій половині ХХ століття. Його переваги перед іншими методами полягають у наступному:

- по-перше, він забезпечує можливість не тільки визначити майбутню загальну чисельність населення, але й розрахувати його статеві-вікову структуру;
- по-друге, він надає можливість застосувати різні гіпотези зміни параметрів відтворення населення – народжуваності та смертності практично для всіх вікових груп.

- по-третє, розрахунок за цим методом забезпечує високу точність прогнозу на найближчі 15 років.

Виходячи саме з цих міркувань, ми провели розрахунки майбутньої чисельності та структури населення України до 2030 року.

Друге пояснення стосується вибору бази, або порогу прогнозу. Нами були проведені розрахунки в двох варіантах: коли за базу розрахунку прийнята чисельність населення на початок 2014 року і друга з базою на початок 2015 року. Це пояснюється тим, що після 2014 році. Державна служба статистики України наводить дані без урахування тимчасово окупованої території АРК, що виключає територіальну порівнянність. У подальшому при необхідності наводяться результати за двома варіантами.

І, нарешті, третє, – в основу прогнозу була покладена гіпотеза збереження на прогнозований період існуючих зараз параметрів відтворення населення України.

Результати, проведених розрахунків, наводяться в таблиці 2.

Прогнозна чисельність населення України до 2030 р.
(на початок року, млн. осіб)

	2014	2020	2025	2030	2030 р. у % до 2014 (2015) р.
Поріг прогнозу:					
01.01.2014 р.	45,4	44,0	42,7	41,4	91,6
01.01.2015 р.:	42,9	40,8	40,5	39,0	90,9
Різниця	- 2,5	- 3,2	- 2,2	- 2,4	

Джерело: Авторські розрахунки

Представлена в таблиці динаміка свідчить про стійку тенденцію до скорочення чисельності населення України. Середньорічний темп скорочення складатиме 0,6 відсотка, а щорічні втрати населення – близько 250 тисяч осіб.

Будь-які зміни в чисельності населення, в тому числі її скорочення, завжди супроводжуються зміною його якісних характеристик: статевої й особливо вікової структури. У 2030 р., в порівнянні з 2014 р., дещо підвищиться частка чоловіків – приблизно на 0,4 відсоткових пунктів, при відповідному скороченні частки жінок. Що стосується змін у віковій структурі, то найкраще представлення наочно надають статеві-вікові піраміди (рис. 2).

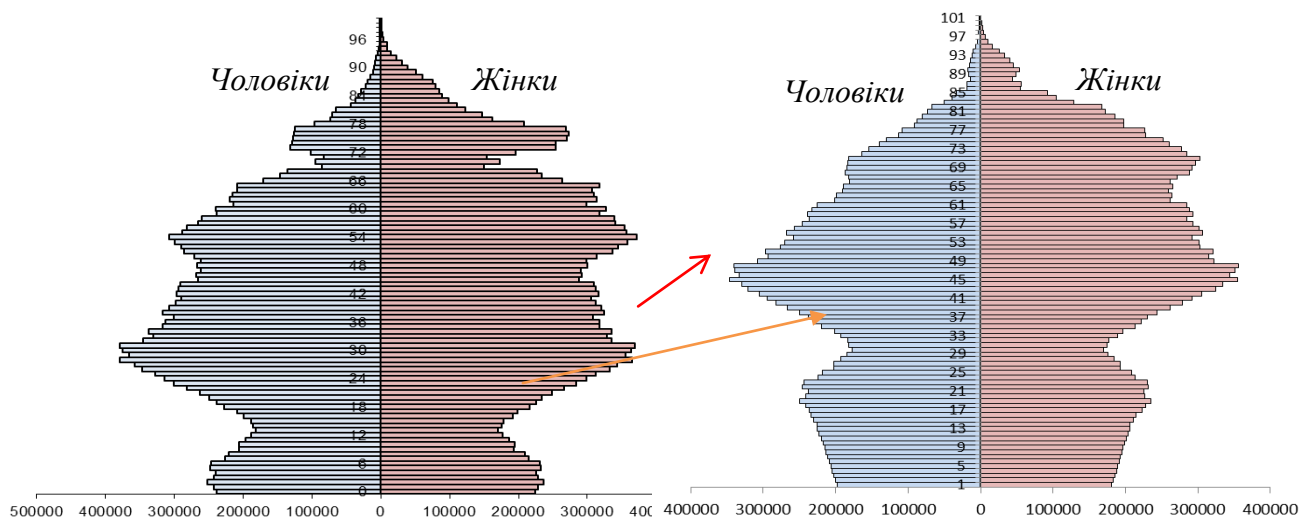


Рис. 2. Статеві-вікові піраміди населення України 2014 і 2030 рр.

Уже на підставі вікової піраміди можна прогнозувати основні демографічні тенденції на найближчі кілька десятиріч, зокрема зміни у віковій структурі населення та в динаміці народжуваності. Зміни у структурі визначаються інерційністю демографічних процесів, коли молодші вікові групи переходять у старші, як це видно на рисунку. У результаті такого переходу в наступні 15 років структура населення України фактично наблизиться до моделі регресивного населення з усіма притаманними їй негативними якостями, а саме: низькою часткою дітей у віці до 15 років (17 %) і високою часткою осіб 50 років і старше – 39 %. Населення України стрімко старіє і тим самим позбавляє себе можливості відтворення.

Виходячи з того, що масові демографічні процеси підкоряються статистичним законам, і на підставі фактичної кількості дітей та підлітків, які в найближчі десятиліття стануть батьками і народять спадкоємців, зовсім не важко підрахувати, якою буде народжуваність в країні через 10-15 років. Наведені в таблиці 3 прогностичні значення загального та спеціального коефіцієнтів народжуваності до 2030 року, свідчать про збереження тенденції їхнього скорочування.

Таблиця 3

Динаміка коефіцієнтів народжуваності в Україні у 2015-2030 рр.

(промиле)

Коефіцієнт	2015	2020	2025	2030
Загальний	10,8	8,5	8,3	8,1
Спеціальний	44,4	40,6	36,7	36,1

Джерело: Авторські розрахунки

Поряд із низьким рівнем народжуваності на відтворення населення негативно впливає надзвичайно висока смертність. Стійке підвищення смертності в Україні почалося ще на початку 60-х років минулого століття і з незначними коливаннями продовжується до сьогодні. В Україні самий високий коефіцієнт смертності серед європейських країн та один із самих високих в світі (вона входить в десятку країн з самим високим рівнем смертності). Як й інші демографічні процеси смертність має інерційний характер, тому її різке скорочення в близькому майбутньому дуже проблематично. За найоптимістичнішим варіантом прогнозу до 2030 року коефіцієнт смертності може скоротитися не більше, ніж на 2 %. Однією із головних причин цього є подальше інтенсивне старіння населення, надзвичайно висока надсмертність чоловіків і смертність від причин, обумовлених соціально-економічним становищем в країні.

За таких умов значення коефіцієнта природного скорочення населення буде зростати. Це означає, що в Україні вичерпано демографічний потенціал відтворення населення, і процес депопуляції набув незворотного характеру. Україна стоїть перед фактом прискореного вимирання і величезної соціальної кризи.

Які негативні наслідки для суспільства несе депопуляція? Умовно їх можна об'єднати в три групи: демографічні, економічні та соціальні.

В демографічному аспекті депопуляція – це самогубство населення, зникнення нації та її культури. Постійне скорочення кількості народжених є підставою для чергового падіння народжуваності через 26-27 років (довжина жіночого покоління), а потім його повторення через такий же термін. Інтенсивність цього процесу посилюється змінами в чисельності та структурі контингенту жінок репродуктивного віку, що наочно представлено на рисунку 3.

До 2030 року загальна чисельність жінок віком 15-49 років скоротиться більше, ніж на 1,6 млн. осіб, або на 16 %, при цьому суттєво зміниться її структура. Частка жінок у найбільш активному репродуктивному віці (20-30 років) скоротиться з 32,8 до 24,6 %.

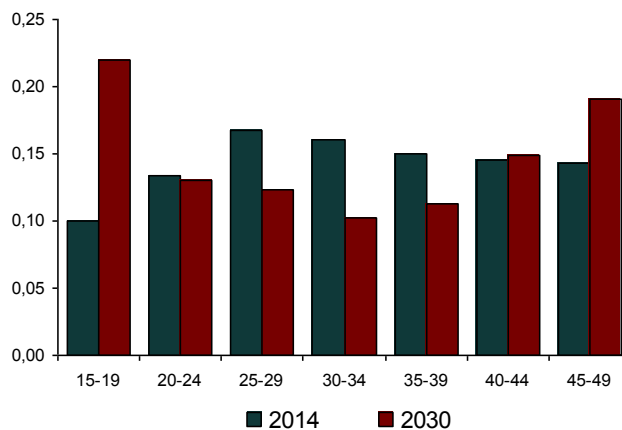


Рис.3. Вікова структура жінок репродуктивного віку в 2014 і 2030 рр.

Зараз Україна стоїть перед незворотною прискореного вимирання населення і величезної соціальної кризи. Отже, можна сказати, що Україна, як і країни Європи, зникає. Чекати цього, за історичними мірками, не так довго – 100-150 років. Це підтверджує академік Л. Лібанова, яка говорить, що «за будь-яких умов населення України буде скорочуватися, тому що у нас вичерпаний потенціал демографічного зростання, тому що у нас 75-річних жінок у структурі населення більше 5-річних дівчаток, тому що з 60-х років українська жінка не народжувала стільки дітей, скільки потрібно для простого відтворення поколінь»

На цьому фоні дивно звучать слова деяких «вчених», виступаючих з заявами, що Україна перенаселена і тому бідна. Ще в 90-і роки минулого століття на сторінках окремих видань стали з'являтися статті, в яких спочатку боязко, а потім все більш відверто висловлювався помисел, що Україні не варто мати таку надзвичайно велику, на їх думку, чисельність населення. Вони стверджують, що саме це є причиною низького рівню життя населення, тому що надзвичайно багато споживачів матеріальних благ. Як приклад приводять благополучну Швейцарію, населення якої до речі дорівнює лише 8 млн. осіб.

Цим «дослідникам» слід пам'ятати, що населення – це не тільки користувач матеріальних благ (на чому й побудовані їхні ствердження: «чим менше людей, тим більше благ достанеться кожному»), а й єдиний виробник цих благ, що люди – це головне багатство країни, носії її історії, культури, традицій, гарант її майбутності.

Економічні наслідки – це, в першу чергу, скорочення та подальше старіння контингенту працездатного населення і, пов'язане з цим, підвищення навантаження на економічно активне населення, що веде до розбалансованості пенсійної системи та інших проблем соціального характеру. До 2030 року загальне навантаження на 1000 працездатних збільшиться з 675 до 871 осіб, або на 29 відсотків, у тому числі особами у віці 60 років і старше – з 360 до 471.

Соціальні наслідки депопуляції вельми різноманітні. Це й проблеми соціального забезпечення та медичного обслуговування, проблема самотності літніх і старих людей, їхня відчуженість від молодих, це проблема інфантилізації підростаючих поколінь, розмивання солідарності молодих і старших поколінь,

утворення молодіжної мультикультури, часом ворожої, а то й агресивною по відношенню до старших поколінь.

Наприкінці необхідно сказати, що сучасна демографічна криза в Україні не виникла в останні десятиріччя, як це відмічають деякі автори, посилаючись на сучасну динаміку населення. Її передумови були закладені ще в 60-80 роки минулого століття, коли почалося підвищення смертності і падіння народжуваності, збільшення кількості розлучень та інші негативні явища в демографічній системі. І тому, не слід сподіватися, що демографічна ситуація в Україні виправиться як тільки закінчиться економічна криза і підніметься життєвий рівень населення. За самими оптимістичними оцінками народжуваність в країні не підніметься вище рівня простого відтворення в наступний 50 років. Тільки сумісні зусилля держави і суспільства, спрямовані на відродження сім'ї, перебудова всієї суспільної структури заради сім'ї, народжуваності, відродження фамілістичної культури людей, можуть дати надію для України побороти демографічний колапс.

Література

1. Стеценко, С. Г. Демографічна статистика з основами демографії: підручник. Київ, Вища школа, 2005. – 415 с.
2. Медков, В. М. Демография: учебник. Москва, ИНФРА-М, 2004. – 570 с.
3. Араб-Оглы, Е. А. Демографические и экологические прогнозы: монография. Москва, Статистика, 1978. – 314 с.
4. Вандерскрик, Кристоф. Демографический анализ. Перевод с французского. Москва, Гаудемус, 2005. – 263 с.
5. Підгорний, А. З. Демографічна статистика : навчальний посібник. – Одеса, ОДЕУ, 2010. – 166 с.
6. Підгорний, А. З. , Вітковська, К. В. Статистичне оцінювання та моделювання демографічних процесів на регіональному рівні [Текст] / А. З. Підгорний, К. В. Вітковська // Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : Монографія. – О. : Атлант. – 2012. – С. 6-42.
7. Підгорний, А. З. , Вітковська, К. В. Статистичне оцінювання впливу факторів на рівень смертності [Текст] / А. З. Підгорний, К. В. Вітковська // Вісник соціально-економічних досліджень. – О. : ОНЕУ. – 2009. - № 37. – С. 129-133.
8. Підгорний, А. З. , Вітковська, К. В. Щодо питання про побудову таблиць смертності за причинами для окремих регіонів [Текст] / А. З. Підгорний, К. В. Вітковська // Вісник соціально-економічних досліджень. – О. : ОНЕУ. – 2007. - № 26. – С. 51-57.
9. Населення України: демографічний щорічник. Київ, Державна служба статистики України, 2015. – 118 с.
10. Демоскоп. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/2016/0703/index.php>